

AJER
AKADEMIC JOURNAL OF
EDUCATIONAL RESEARCH

ISSUE 1

**AKADEMIC JOURNAL
OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL**

FEBRUARY 2024

WWW.AJERUZ.COM

BOSHLANG‘ICH TA‘LIM YO‘NALISHI TALABALARINING BOSHQARUV KOMPETENTLIKLARINI RIVOJLANTIRISHNING MAZMUNI

Xayridinov Behzod Kamoldin o‘g‘li
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
behzodxayridinov891@gmail.com

*Tanqidiy tahlil, qat‘iy tartib-intizom va
shaxsiy javobgarlik — har bir rahbar
faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi
kerak.*

Sh.M.Mirziyoyev

Annotatsiya: Oliy ta‘lim muassasasida kasbiy pedagogik tayyorgarlik tizimining formal tuzilmasi o‘qituvchilar, ta‘lim vositalari, talabalar hamda o‘qitish texnologiyalari majmuasidan iborat bo‘ladi. Ushbu maqolada pedagoglarning boshqaruv kompetentlikni rivojlantirishning axamiyati xaqida so‘z borgan.

Kalit so‘zlar: kasbiy pedagogik tayyorgarlik, ijodkorlik, izlanuvchanlik, fidoiylik, boshqaruv kompetentligi, pedagog, o‘qitish texnologiyalari, kasbiy-pedagogik faoliyati, kompetentlik, kompetensiya.

Ilmiy izlanishlar natijasiga ko‘ra ijtimoiy-psixologik kasbiy kompetentlik ta‘lim tizimini boshqaruv jarayoni uchun zarurat sifatida qaralmoqda. Bu esa o‘z navbatida boshqaruvchi tomonidan alohida bilim, ko‘nikma va malakalarning o‘zinigina emas, balki egallanishi lozim bo‘lgan har bir mustaqil yo‘nalish bo‘yicha integrativ bilimlar, boshqaruvning ta‘sirchan usul va vositalari, boshqaruvdagi muomila madaniyati va rahbarlik faoliyatiga doir ijodiy harakatlarning o‘zlashtirilishini nazarda tutadi.

XX asrning 90-yillarida mutaxassislariga malakaviy talablarni quyuvchi “Xalqaro mehnat tashkiloti” malaka oshirish hamda boshqaruv xodimlarni kasbiy qayta tayyorlashda “tayanch kompetensiya”lar degan tushunchani fanga kiritdi. Tayanch kompetensiyalari turli xil kasbiy birlashmalarda mutaxassislarning ijtimoiy-professional jihatdan ta‘minlanishi hamda faoliyatga moslashishida xodimlarning xizmat vazifalaridan kelib chiqib o‘ziga xos xarakter kasb etadi.

Personalni boshqarish alohida ahamiyat kasb etib, tashkilotda kishilarga ta‘sir ko‘rsatuvchi uchta asosiy omilga alohida diqqat-e‘tiborni qaratish maqsadga muvofiq sanaladi. Bular tashkilotning iyerarxik tuzilmasi, madaniyat, bozor omillaridir. Ushbu ta‘sir ko‘rsatish omillari juda murakkab tushunchalar bo‘lib, amaliyotda kamdan-kam hollarda bir-biridan alohida ravishda qo‘llanadi. Ulardan birontasi qanchalik ustuvor bo‘lsa, tashkilotdagi iqtisodiy vaziyat qiyofasi ham shunday bo‘ladi. Ko‘pincha kundalik muloqotda biz “kompetensiya” yoki “bilimdonlik” tushunchalarini tez-tez ishlatamiz. Ayniqsa, “professional kompetensiya” tushunchasi ko‘proq diqqatni tortadi. Lekin, ba‘zan insonlar bilan ishlash borasida “kommunikativ kompetensiya” tushunchasi ham ishlatiladi. Bu aslida o‘zgaralar bilan til topisha bilish, o‘z nutqini ravon va bir tekisda tuzish orqali fikrlarini boshqalarga yetkaza olish kabi muhim xususiyatlar bilan

bogʻlanadi. Psixologiya fanida, xususan, uning “Boshqaruv psixologiyasi” sohasida oxirgi paytlarda “ijtimoiy-psixologik kompetensiya” fenomeni ajratilmoqdaki, mohiyatan u – kommunikativ kompetensiyadan kengroq va koʻp qamrovliroqdir. Professional faoliyat shaxsdan juda koʻp bilimlarni hamda malakalarni talab qiladi. Nima uchun u yoki bu kasbni tanlaganini anglab yetgan shaxs (motivlar muammosi), endi oʻz faoliyati va qobiliyatlarini boshqara bilishi va oʻz ustida muttasil ishlab, malakalarini orttirib borishi shart. Professional kompetensiya shu nuqtai nazardan shaxs umumiy madaniyatining shunday yoʻnalishiki, unga faqat kasbga taalluqli boʻlgan bilimlardan tashqari, shu bilimlarning hosil boʻlish yoʻllari va malakalarning takomillashuvini taʼminlovchi psixologik jarayonlar va holatlarni bilishni ham taqozo etadi. Bu psixologiyada bilish jarayonlari, ularning mohiyati va kechishini anglash demakdir.

Kasbga doir topshiriq va vazifalarni echish, oʻquv-tarbiya jarayonini boshqarishda pedagogik-psixologik yondashish taʼlim-tarbiyani modellashtirish toʻgʻrisidagi maʼlumotlar ham mazmunidan keng oʻrinda foydalanishlari zamonaviy taʼlim tizimi rahbarlarining zimmasiga yuklatilmoqda.

Olib borilgan ilmiy tadqiqotlarda bevosita taʼlim tizimi rahbarlariga xos kasbiy kompetentlik va uning oʻziga xos jihatlari tadqiq etilib, oʻrganilgan. Bu boradagi pedagogik-psixologik kasbiy kompetentlik yuzasidan olib borilgan ilmiy tadqiqotlarni bir qator olimlar xususan, V.M.Karimova tomonidan olib borilgan izlanishlar tadqiqot davomida alohida ahamiyat kasb etadi. Kasbiy faoliyatni tashkil etishda muhim ahamiyatga ega boʻlgan kompetentlikning asosiy elementlari davlat taʼlim standartlarida oʻz ifodasini topgan.

Kompetentlik tushunchasi nafaqat aniq bilim va koʻnikmalar, balki aniq strategiya, mos emotsiya va munosabat, xuddi shuningdek, butun bir tizimni boshqarish mexanizmi mavjud ekanligi talab etiladigan murakkab amaliy masalalarni hal etish bilan bogʻliq. U oʻz ichiga nafaqat kognitiv tashkil etuvchini, balki qadriyatli yoʻnalganlikning motivatsion, etik, ijtimoiy va ahloqiy tizimlarini ham oladi.

Barcha ijtimoiy tarmoqlar borki boshqaruvga muhtojlik sezadi. Agar boshqaruv jarayoni sustkashlik asosida qurilgan boʻlsa boshqaruvda samaradorlik boʻlmaydi. Rahbarning boshqaruvdagi roli past boʻladi va eskicha yondoshuvlar asosida taʼlim jarayonini tashkil etgan, yoki boshqaruvga qobiliyati yuq deb qaraladi. Bugungi kunda zamonaviy boshqaruv gʻaxos kompetensiyalar farqlanadi.

Shaxsning, birinchi navbatda, rahbarning ijtimoiy-psixologik kompetensiyasini aniqlash uchun turli metodlar ishlatiladi. Bular oʻsha biz bilgan koʻplab shaxsning muloqotga kirishuvchanlik sifatlarini aniqlash metodlaridir. Lekin ularning koʻpchiligi nazariy nuqtai nazardan diagnostik ishlarni amalga oshirish uchun maqsadga muvofiq emas.

Qator xorijiy adabiyotlarda tayanch kompetensiyalar sirasiga fanda soʻnggi oʻrinni madaniy kompetensiya egallab, odatda, bu kompetensiya menejering tanlash imkoniyati mavjud boʻlmagan hollarda, har xil madaniy uzilishlarda muvaffaqiyatli ishlash imkonini beradi. Shuningdek, madaniy kompetensiya tashkilot menejerining boshqaruv madaniyati malakalarini oʻzlashtirish darajasini aniqlaydi.

Zamonaviy taʼlimning asosiy maqsadi jamiyat va davlat uchun har tomonlama rivojlangan, jamiyatga, mehnat faoliyatiga ijtimoiy moslashuvchan, oʻz ustida ishlay

oladigan shaxsni tayyorlashdan iborat. Demak, har tomonlama rivojlangan shaxs tarbiyasida pedagoglarning kompetentlik darajasi muhim ahamiyatga ega. Ta'lim va tarbiya jarayonida yoshlar ajdodlar tomonidan to'plangan bilim, odob, urf-odat, madaniyat va mehnat ko'nikmalarini o'zlashtirishi, hayotiy tajriba asosida jamiyatda o'zining munosib o'rnini egallashi, salohiyati va dunyoqarashining shakllanishida pedagog shaxsi, uning kasbiy mahorati muhim ahamiyat kasb etadindesak mubolag'a bo'lmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axmedjanov M.M., Xo'jaev B.Q., Hasanova Z.D. Pedagogik mahorat- Buxoro Davlat universiteti, 2014
2. Muslimov N.A., Usmonboeva M.H., Sayfurov D.M., To'raev A.B. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari. – Toshkent, 2015. – 120 bet.75
3. Azizxodjaeva N.N. O'qituvchi mutaxassisligiga tayyorlash texnologiyasi. – T.: Nizomiy nomidagi TDPU, 2000. – 52 b.
4. Tolipov O'.Q. Oliy pedagogik ta'lim tizimida umummehnat va kasbiy ko'nikma hamda malakalarni rivojlantirishning pedagogik texnologiyalari / Monografiya. – T.: Fan, 2004.B –73-80.

**AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
international scientific journal
1-son**

Nashr qilingan sana: 25.02.2024.
Shrift: "Times New Roman".

“AJER INTER” MCHJ

Manzil: 700096, Toshkent shahri, Chilozor tumani, Bog‘iston ko‘chasi, 116/6.
www.ajeruz.com, info@ajeruz.com, +998950457172